

Radiikal

türkiye

25 Nisan 2010 Pazar

Ortaklaşarak güçlenmek

Sosyal koruma harcamaları ülkemizde yoksullukla mücadele amacı gütmüyor. Çalışanların neredeyse yarısının kayıt dışı olduğu bir "sosyal devlet"te, prim ödemeye dayalı bir sosyal koruma sisteminin altı takileri dışlaması kaçınılmaz

AHMET İNSEL

S olun kendini yenileyerek güçlenmesinin önündeki yollardan birinin, sivil toplumun yeniden siyasallaşmasını sağlamak ve buna paralel olarak siyasal toplumu da sivilleştirmek olduğunu daha önce dile getirmiştik. Ortaklaşma ve paylaşmanın bunun harcı olduğunu da. Bunlar kulağa hoş gelen bir söz olmaktan öteye gitmeyen öneriler mi?

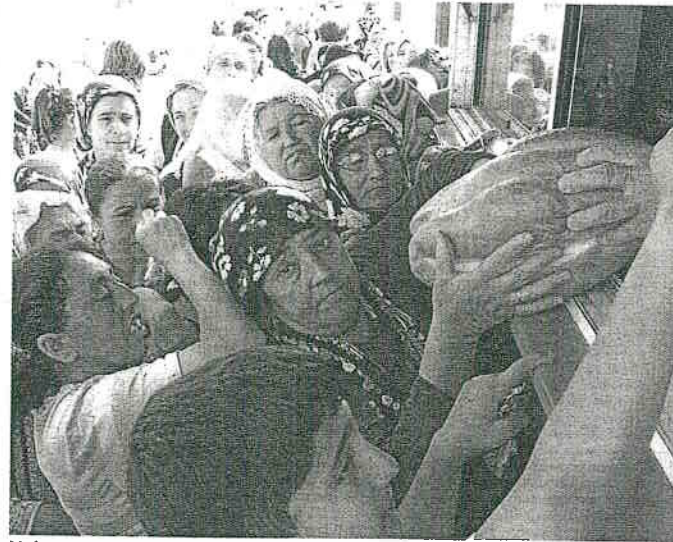
Birkaç ay önce, 30 STK'nın katılımıyla oluşan Kamu Harcamaları İzleme Platformu, kamu harcamalarını izlemek amacıyla ortak bir çalışma başlatmıştı. Bu çalışmaya katılanlar, birçok idare üzerinden yapılan sosyal korumaya, gençliğe, engelliye yönelik harcamaların birarada görülebileceği verilerin olmadığını veya bunların yayımlanmadığını tespit etti. Sadece sıradan yurttaşlar değil, TBMM'de sürdürülen bütçe görüşmelerinde milletveilleri için de büyük bir ihtiyaç olan bu bilgi eksikliği gidermeye çalıştılar.

Bütçe görüşmelerinde milletvekilleri, farklı kamu idarelerinin gelir ve harcamalarını inceler. Beş-altı yıldan beri, farklı idarelerin aynı amaçla yaptıkları harcamalar çok geniş başlıklar altında toplanıyor. Daha somut politika hedefleriyle ilgili toplu bilgi verilmiyor. Bu eksik bilgi kamu politikalarını değerlendirme kapasitesini sınırlıyor.

Platform, ilk etapta, birçok idare üzerinden yapılan sosyal korumaya, çocuğa, gençliğe, engelliye yönelik harcamaların birarada izlenebileceği verileri toplamaya girişmiş. Kamu kaynaklarından bu harcamalara ne kadar pay ayırıldığını ortaya çıkartan bir raporu geçen ay tüm milletvekillerine ve basına yolladı. Raporu bir kez daha Plan ve Bütçe Komisyonu üyelerine de yollamışlar.

Yeterli mi dediniz?

Herkesin anlayacağı biçimde kaleme alınmış bu kısa ve özül rapora internetten ulaşmak mümkün (http://stk.bilgi.edu.tr/docs/MIL-LETVEKILI_MEKTUP.pdf). Rapor da yer alan son derece önemli bir-

Medyaya yansıyan görüntüler içler acısı. Eurostat verilerine göre Türkiye'de yoksulluk oranı yüzde 26.

çok tespit var. Bunlardan birkaçını kısaca aktaralım.

Krizden hemen önce Türkiye'de, sosyal güvenlik, sağlık, sosyal hizmetler ve sosyal yardımı içine alan sosyal koruma harcamalarının milli gelire oranı yüzde 11'di. İlk bakışta yüksek bir oran gibi geliyor insanına. "Artık Türkiye sosyal devlet olmanın gereğini yerine getiriyor" diye düşünüyorduk. Soğuk düşüncesi gelmekte gecikmiyor: 27 AB ülkesinin sosyal koruma harcamalarının GSYİH'ye oranı, ortalama yüzde 26. Türkiye'den iki kat büyük.

Sorun sadece harcamanın miktarıyla sınırlı değil. Türkiye'de sosyal koruma harcamalarının büyük bölümü sigorta ve emeklilik ödemelerine gidiyor. Onu sağlık harcamaları izliyor. Üçüncü kalemi oluşturan sosyal hizmetler ve sosyal yardım için milli gelirin sadece yüzde 0,7'si ayrılıyor. Buna yeşil kart harcamaları eklendiğinde, oran ikona sıkına yüzde 1,3'e çıkıyor.

Bunun ne demek olduğu raporda açık biçimde tarif edilmiş: "Türkiye'deki sosyal koruma harcamalarının içinde, özellikle sosyal güvenlik kapsamında olanlara yönelik harcamaların önemli bir yer tuttuğunu, prim ödememiş yoksul kesime yönelik harcamaların payının ise çok düşük kaldığını" söylemek mümkündür. Yani sosyal koruma harcamaları ülkemizde yoksullukla mücadele amacı gütmüyor. Çalışanların neredeyse yarısının kayıt dışı olduğu bir "sosyal devlette", prim ödemeye dayalı bir sosyal koruma sisteminin alttakileri dışlaması kaçınılmaz.

Bunun kanıtı, Eurostat verilerinde. Bu verilere göre, 2005'te Türkiye'de sosyal transferler öncesi göreceli yoksulluk oranı yüzde 28 iken, transferler sonrası bu oran sadece yüzde 26'ya düşüyor. Hiç sosyal koruma harcaması yapılmıyorsa ve bunun karşılığında sosyal sigorta primi kesilirse, Türkiye'de yoksulluk bu-

günkünden daha fazla olmayacak. Bizdeki sosyal koruma harcamaları sistemi gelir dağılımını düzeltmiyor. 25 üyeli AB'de ise, sosyal transfer öncesi göreceli yoksulluk oranı yüzde 25 iken, transfer sonrasında oran yüzde 16'ya düşüyor.

AB ülkelerinde olan ve Türkiye'de olmayan bir uygulamanın vahim eksikliği, tam burada kendini gösteriyor. Vergilerden finanse edilen ve yurttaş olma hakkından kaynaklanan bir asgari gelir güvencesi olmaması. Düzenli bir nakdi asgari gelir güvencesinden yoksulların mahrum bırakılması. Orta sınıftan sosyal koruma halden ödaklanmasın bu sistem, yoksullara esas olarak aynı yardımı ve kıyılarını takdirine bağlı himmet girişimlerini layık görüyor. Bu egemen liberal anlayışa karşılık, platforma katılan STK'lar Türkiye'de büyük siyaset alanında henüz pek rağbet görmeyen, bazı sol partilerin ise mottoluk olarak programlarına koyup hemen unuttukları

bir siyasal-toplumsal dayanışma aracının hayata geçmesini talep ediyorlar: Biryurttaşlık hukuku olarak asgari gelir güvencesi.

Gençlere gelince

Çocuğa veya gençliğe yönelik kamu harcamalarında da dile getirilen amaçla fiilen uygulanan politika arasındaki büyük farklar dikkat çekiyor. Örneğin 15-24 yaş arasındaki gençlerin sadece yüzde 30'u eğitim alırken, gençliğin güçlendirilmesine yönelik harcamaların yaklaşık dörtte üçünden bu gençler yararlanıyor. Yani gençlerin dörtte üçü hem eğitim harcamalarından yararlanmıyor hem de gençlere yönelik diğer harcamalardan kendilerine konutlar kalıyor.

Türkiye'de kişi başına sağlık harcamalarının düşük seviyesi kadar, harcamaların niteliği de sorunlu. 2009'da milli gelirin yüzde 5'ine ulaşan bu harcamaların içinde sadece onda biri koruyucu hizmetlere ayrılıyor, geri kalan ilaç ve tedavi hizmetlerine gitti. Raporda, "ihmal edilen ve harcaması kısıtlanan her koruyucu sağlık hizmetinin katketağı yükselerek tedavi harcamasını artırdığı" hatırlatılıyor. Engellilerle ilgili sorunlara da raporda geniş yer verilmiş.

Raporun sonunda, askeri harcamalar ele alınıyor. Tespit edilebilen askeri harcamaların GSYİH içindeki payı 2004'den sonra düzenli azalarak, 2009'da milli gelirin yüzde 2'sine kadar geriledi. Ama bir de 2004 öncesi var. Askeri harcamalar yıllar boyunca toplam eğitim harcamalarının üzerinde seyretti. Bunun ağır iltisadi ve toplumsal bedeli oldu. Raporda, eğitim almaması gereken 6-29 yaş grubunun toplam nüfus oranının yüzde 48 olduğu hatırlatıldı. 1988'den 2004'e kadar 17 yıl boyunca eğitimden çok askeri harcamaya yatırım olmasının, "bugün ülkenin niteliksiz işgücü deposu olmasının, işgücü verimliliğinin düşük olmasının ve genç işsizliğin artışını içsizliğinden iki kat fazla olmasının bir açılımı olduğu" vurgulanıyor.

Platformu oluşturan kuruluşlar, siyasete ve sosyal hizmetlere, sağlık, adalet ve eğitim kurumlarına ve diğer alanlara yönelik siyasetlerinde mil- lî ihtiyaç olduğu sorunu da açık bir vane veriyorlar: "Verileri-

mizi insan öldürmeye yarayan silahlara değil insanların insanca yaşamasına katkıda bulunan hizmetlere harcamasını istiyoruz."

Bu çalışmaya katılan 30 STK'nın sayısının önümüzdeki dönemde 100'e yaklaşması bekleniyor. Platforma katılan STK'ların kendi kaynakları dışında bir forum kullanmadığı ve çalışmaların büyük kısmının gönüllülükle finanse edildiği bu girişimin sözcülüğü ve koordinasyonu Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Çalışmaları Müdürü profesör Nuhhan Yentürk üstlenmiş.

Raporda ele alınan konularda hangi verilere ulaşılmadığı da detaylı biçimde vurgulanmış. Raporu yazan 30 kuruluşun yanında, 45 STK da bu raporu imzalamış. Bu açıdan platform, yapılanın bir örneği, bir kuruluşu mal edilmediği, dört dörtlük bir ortaklaşma alanı oluşturuyor. Faaliyet raporunu zenginleştirme ve medyada görünür olma amacı ağır basan "aktiviteler" yerine, ortaklaşmayı ve paylaşmayı önplana çıkaran bir siyasal-toplumsal girişim örneği sunuyor.

Önümüzdeki aylarda mecliste milletvekilleri raporda yer alan konularda konusarlarken, eksik veriler hakkında hükümet soru yönelttiklerinde, partiler buradaki önerilerin belki bir kısmını benimsemek ihtiyacı duyduklarında, bu girişimin önemi çok daha fazla anlayacağız. Platform, önümüzdeki dönemde izleme çalışmalarını ve önerilerini siyasetçilere ve yurttaşlara paylaşmaya devam edecek.

Türkiye'de enerji konusunda benzer girişimler birkaç yıldan beri etkili biçimde çalışıyorlar. Kadın sorunlarının toplumsal gündemine getirilmesi amacıyla oluşmuş benzer platformlar da, bu sorunlar konusunda en azından bir farkındalık yaratabildiler. Bu girişimlerin başlanlarının bir nedeni uzun soluklu bir mücadeleyi göze alarak, bir diğer nedeni de paylaşmayı, ortaklığı öne çıkarmaları. Solun değerlerini, iktidarın somut biçimde hayata geçirmeye çalışıyorlar.

Yüzlü sil seçimleri dönük bir sol siyaset bugünün Türkiye'sinde marjinal kalmaya mahkumdur çünkü seçimler sandıktan önce zihniyet dünyasında ve toplumsal yaşam içinde kazanılır